

การพัฒนากลุ่มวิสาหกิจชุมชนด้วยปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
ในพื้นที่ อำเภอบุตรรัตน์ จังหวัดขอนแก่น*

Community Enterprise Group Development with the Philosophy of
Sufficiency Economy in Ubonrat District, Khon Kaen Province

สุดใจ จันทะบรม, จักรพรรณ วงศ์พรพวณ และพระราชพัฒน์วัชรบัณฑิต (สุกันยา อรุณ)

Sudjai Jantabrom, Chakkapan Wongpornpavan and

Phra Rajphathanawatcharabundit (Sukanya Aruno)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น, ประเทศไทย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Khon Kaen Campus, Thailand

Corresponding Author, E-mail: sps.sudjai@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาการดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในอำเภอบุตรรัตน์ จังหวัดขอนแก่น 2) ศึกษาการพัฒนากลุ่มวิสาหกิจชุมชนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และ 3) เสนอแนวทางการพัฒนากลุ่มวิสาหกิจชุมชนบนพื้นฐานของหลักเศรษฐกิจพอเพียง การวิจัยใช้ระเบียบวิธีเชิงคุณภาพ โดยเก็บข้อมูลผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่มจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 22 คน และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการพรรณนาเชิงเนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า

1. การดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน สามารถจำแนกได้เป็น 4 รูปแบบ ได้แก่ (1) รูปแบบมีส่วนร่วมแท้จริง (2) รูปแบบกึ่งครอบครัว (3) รูปแบบที่เกิดจากโครงการของรัฐ และ (4) รูปแบบที่ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก การดำเนินงานครอบคลุมด้านการผลิต การจำหน่าย และการบริหารจัดการ โดยพบว่าวิสาหกิจที่เข้มแข็งสามารถพัฒนามาตรฐานผลิตภัณฑ์ สร้างงาน และสร้างความมั่นคงด้านอาหารให้กับชุมชน แต่ส่วนใหญ่ยังเผชิญปัญหาด้านการบริหารจัดการ ความรู้ และความต่อเนื่องของกิจกรรม

2. การพัฒนากลุ่มวิสาหกิจชุมชนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เน้นหลัก “3 ห่วง 2 เงื่อนไข” ได้แก่ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกัน พร้อมเงื่อนไขความรู้และคุณธรรม

*ได้รับบทความ: 20 พฤษภาคม 2568; แก้ไขบทความ: 4 ธันวาคม 2568; ตอรับตีพิมพ์: 8 ธันวาคม 2568

พบว่ากลุ่มที่เข้มแข็งมีการนำหลักการดังกล่าวไปใช้ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมและการดำเนินงานอย่างเหมาะสมกับศักยภาพชุมชน อย่างไรก็ตาม หลายกลุ่มยังมีความเข้าใจไม่ลึกซึ้ง ทำให้การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาไม่ต่อเนื่อง

3. แนวทางการพัฒนา ประกอบด้วย 3 ระยะ ได้แก่ 1) ระยะก่อตั้ง มุ่งเน้นการคัดเลือกคณะกรรมการที่มีคุณภาพและการใช้ทรัพยากรภายในชุมชนอย่างคุ้มค่า 2) ระยะเติบโต เน้นการบริหารจัดการด้านคน งาน ทุน ชุมชน และการพัฒนาตนเอง และ 3) ระยะยั่งยืน มุ่งสร้างเครือข่าย พัฒนาวัฒนธรรมการเรียนรู้ และบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลควบคู่กับความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม

คำสำคัญ: วิสาหกิจชุมชน; เศรษฐกิจพอเพียง; การพัฒนาอย่างยั่งยืน

Abstract

This study aimed to: (1) examine the operations of community enterprise groups in Ubonrat District, Khon Kaen Province; (2) investigate the development of these groups based on the Philosophy of Sufficiency Economy; and (3) propose development guidelines for community enterprise groups grounded in the principles of the Sufficiency Economy. A qualitative research method was employed, collecting data through in-depth interviews and focus group discussions with 22 key informants. The data were analyzed using content analysis.

The findings revealed that:

1. Community enterprise operations can be categorized into four types: (1) genuine participatory groups, (2) semi-family-based groups, (3) government project-based groups, and (4) agency-supported groups. Their operations encompassed production, distribution, and management. Strong community enterprises were able to develop product standards, create employment, and enhance food security within their communities. However, most groups still faced challenges related to management, knowledge, and continuity of operations.

2. The development of community enterprises based on the Philosophy of Sufficiency Economy emphasized the principles of “moderation, reasonableness, and self-immunity,” along with the conditions of knowledge and morality. Groups with strong leadership and understanding of the philosophy applied these principles through participatory processes and operations aligned with community capacity. Nevertheless,

many groups lacked a profound understanding of the philosophy, resulting in inconsistent implementation.

3. Development guidelines consist of three phases: (1) the Establishment Phase, which focuses on selecting qualified committee members and utilizing local resources efficiently; (2) the Growth Phase, which emphasizes management of people, work, capital, community, and self-development; and (3) the Sustainability Phase, which aims to strengthen networks, foster a learning culture, and promote good governance alongside social and environmental responsibility.

Keywords: Community enterprise; Sufficiency economy; Sustainable development

1. บทนำ

ในยุคที่สังคมโลกเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วจากอิทธิพลของเทคโนโลยีดิจิทัล เศรษฐกิจโลก และการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารอย่างไร้พรมแดน ระบบทุนนิยมและกระแสโลกาภิวัตน์ได้กลายเป็นพลังสำคัญที่ขับเคลื่อนทิศทางการพัฒนาของหลายประเทศ รวมถึงประเทศไทย ปรากฏการณ์ดังกล่าวทำให้โครงสร้างทางเศรษฐกิจของไทยเชื่อมโยงกับตลาดโลกมากยิ่งขึ้น ทั้งในด้านการค้า การลงทุน การแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม และการพัฒนาเทคโนโลยี ซึ่งแม้จะเปิดโอกาสต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจ หากแต่ในอีกด้านหนึ่งก็ส่งผลกระทบต่อสังคมและชุมชน โดยเฉพาะความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ ความเปราะบางของประชากรกลุ่มฐานราก และความไม่มั่นคงในวิถีชีวิตของชุมชนชนบท (พระพรหมบัณฑิต, 2560) ผลพวงจากระบบทุนนิยมภายใต้ความเชื่อมโยงระดับโลกยังทำให้ค่านิยมและพฤติกรรมของผู้คนเปลี่ยนไปจากความเรียบง่ายและการถือกฎแบบดั้งเดิม ไปสู่การบริโภคนิยมและการแข่งขันสูง ส่งผลให้เกิดปัญหาสังคม เช่น ความสัมพันธ์ในชุมชนที่ลดลง การคอร์รัปชัน และความกดดันด้านเศรษฐกิจซึ่งกระทบต่อสุขภาพจิตของประชาชน (เสนห์ จามริก, 2549; มหาเถรสมาคม, 2563) นอกจากนี้ การพัฒนาเศรษฐกิจที่เน้นการขยายตัวอย่างรวดเร็ว ยังส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เช่น การใช้ทรัพยากรเกินขนาด การเสื่อมโทรมของระบบนิเวศ และภาวะโลกร้อน ซึ่งล้วนส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตในระยะยาว

ในด้านวัฒนธรรม กระแสโลกาภิวัตน์ได้เร่งการแพร่กระจายของวัฒนธรรมกระแสหลัก โดยเฉพาะวัฒนธรรมตะวันตก จนทำให้ค่านิยมของคนรุ่นใหม่เปลี่ยนไปจากรากฐานวัฒนธรรมไทยที่เน้นความพอเพียง ความเคารพ และการอยู่ร่วมกันอย่างกลมกลืน สถานการณ์ดังกล่าวทำให้ชุมชนท้องถิ่นหลายแห่งต้องเผชิญความท้าทายในการรักษาอัตลักษณ์ทางเศรษฐกิจและวัฒนธรรมของตนเอง ท่ามกลางบริบทการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จึงได้รับการยอมรับว่าเป็นแนวทางสำคัญในการสร้าง

ความสมดุลระหว่างเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม หลักการสำคัญ ได้แก่ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกัน โดยมีเงื่อนไขคือ ความรู้และคุณธรรม ซึ่งสามารถประยุกต์ใช้ได้ทั้งในระดับบุคคล ชุมชน และองค์กร เพื่อสร้างความมั่นคงและยั่งยืนในระยะยาววิสาหกิจชุมชนถือเป็นกลไกสำคัญของเศรษฐกิจฐานราก ที่มีบทบาททั้งในด้านการสร้างงาน การสร้างรายได้ ตลอดจนการอนุรักษ์ ภูมิปัญญาท้องถิ่น การนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชน จึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง เพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ ปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมยุคใหม่ และเติบโตอย่างมั่นคงสู่ความยั่งยืน

จากเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาการดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในอำเภอ อุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพด้านทรัพยากรชุมชนและภูมิปัญญาท้องถิ่น การศึกษานี้มุ่งวิเคราะห์การดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และนำเสนอแนวทางพัฒนาให้สอดคล้องกับบริบทของชุมชน เพื่อส่งเสริมให้วิสาหกิจชุมชนสามารถพัฒนาสู่ความยั่งยืน เป็นรากฐานของการสร้างงาน สร้างอาชีพ และสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีให้แก่ประชาชน รวมทั้งเป็นต้นแบบให้ชุมชนอื่นสามารถนำไปประยุกต์ใช้ต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ในพื้นที่เขตอำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น
2. เพื่อศึกษาการพัฒนา กลุ่มวิสาหกิจชุมชน ด้วยปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ในพื้นที่เขตอำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น
3. เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนา กลุ่มวิสาหกิจชุมชนด้วยแนวคิดของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในพื้นที่อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ประกอบด้วยการศึกษาข้อมูล เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องควบคู่กับการเก็บข้อมูลภาคสนาม (Field Work Study) โดยใช้วิธีการ สังเกต (Observation) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) จากกลุ่มตัวอย่าง 3 กลุ่ม ได้แก่ วิสาหกิจชุมชน หน่วยงานราชการและรัฐวิสาหกิจที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งปราชญ์ชาวบ้านและผู้ทรงคุณวุฒิ รวมทั้งสิ้น 22 คน ข้อมูลที่ได้ถูกนำมาวิเคราะห์เชิงพรรณนาเพื่อสังเคราะห์เป็นแนวทางการพัฒนากลุ่มวิสาหกิจชุมชนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในอำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วย 3 กลุ่ม ได้แก่ 1) สมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่มีความพร้อมทั้งกลุ่มที่จัดตั้งใหม่และกลุ่มที่ดำเนินงานมาระยะหนึ่ง 2) เจ้าหน้าที่จากส่วนราชการและรัฐวิสาหกิจที่มีบทบาทเกี่ยวข้องกับการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน 3) ประชาชนชาวบ้านและผู้ทรงคุณวุฒิในพื้นที่ที่มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาชุมชน รวมทั้งสิ้น 22 รูป/คน โดยใช้การคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ตามเกณฑ์ด้านความรู้ ประสบการณ์ และความเกี่ยวข้องกับการดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เครื่องมือที่ใช้ได้แก่ 1) แบบสังเกตเพื่อบันทึกสภาพจริงของการดำเนินงานกลุ่มวิสาหกิจชุมชน 2) แบบสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อรวบรวมความคิดเห็น ประสบการณ์ และข้อมูลเชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูล 3) แนวคำถามสำหรับการสนทนากลุ่มเพื่อวิเคราะห์ความคิดเห็นร่วมและประเด็นสำคัญของชุมชน

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล ได้ดำเนินการผ่าน 1) การจดบันทึกภาคสนาม 2) การบันทึกเสียงและภาพถ่าย 3) การสังเกตสภาพจริงของการทำงานในชุมชน ข้อมูลจากการสัมภาษณ์และสนทนากลุ่มถูกถอดความอย่างเป็นระบบ และตรวจสอบความถูกต้องด้วยการทบทวนข้อมูลร่วมกับผู้ให้ข้อมูล (Member Checking) เพื่อเพิ่มความน่าเชื่อถือของผลวิจัย

4. การวิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมดจากการสังเกต การสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่มถูกนำมาวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) โดยดำเนินการดังนี้ 1) การจัดหมวดหมู่ข้อมูล (Coding) 2) การค้นหาประเด็นร่วม (Themes) และประเด็นเฉพาะ (Sub-themes) 3) การตีความข้อมูลเพื่อสังเคราะห์เป็นข้อค้นพบ 4) การนำเสนอผลการวิจัยในรูปแบบพรรณนา (Descriptive Presentation) ผลการวิเคราะห์ถูกนำมาสรุปเป็นแนวทางการพัฒนากลุ่มวิสาหกิจชุมชนตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในพื้นที่อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น

4. สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพัฒนากลุ่มวิสาหกิจชุมชนด้วยหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในอำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น สามารถสรุปผลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้ดังนี้

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อศึกษาการดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ในพื้นที่เขตอำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น ผลการศึกษาแบ่งเป็น 4 ประเด็นสำคัญ ได้แก่ 1) การจัดตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชน การจัดตั้งเริ่มจากการประชุมชุมชนเพื่อสำรวจความต้องการที่แท้จริง กำหนดชื่อ วัตถุประสงค์ และคัดเลือกคณะกรรมการอย่างน้อย 7 คน ก่อนเสนอจดทะเบียนต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น สำนักงานเกษตรอำเภอหรือพัฒนาชุมชน พบ 4 รูปแบบการจัดตั้งหลัก คือ (1) การจัดตั้งจากความต้องการแท้จริงของชุมชน (2) การจัดตั้งแบบกึ่งธุรกิจครบวงจร (3) การจัดตั้งตามโครงการของรัฐ (4) การจัดตั้งโดยการสนับสนุนจากหน่วย

งานภายนอกเปรียบเทียบจุดเด่น-ข้อจำกัด (1) กลุ่มที่เกิดจากความต้องการของชุมชนมีความร่วมมือและความภาคภูมิใจสูง แต่การบริหารไม่คล่องตัว (2) กลุ่มที่มีลักษณะกึ่งครอบครัวบริหารงานได้คล่องตัว แต่ความผูกพันต่อชุมชนต่ำกว่า (3) ปัจจัยความสำเร็จที่สำคัญคือ คุณภาพของคณะกรรมการ มีความเสียสละ มุ่งมั่น และทำงานเพื่อส่วนรวม และ 2) การดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน ศึกษาครอบคลุมดังนี้ ด้านการผลิต ผลิตสินค้าจากทรัพยากรและภูมิปัญญาท้องถิ่น กลุ่มที่เข้มแข็งมีการพัฒนาผลิตภัณฑ์เข้าสู่มาตรฐาน เช่น ออย. ออร์แกนิก หรือ GMP ด้านการตลาด ตลาดหลักประกอบด้วย การบริโภคภายในครัวเรือน (ลดรายจ่าย) ตลาดในชุมชนและตลาดระหว่างชุมชน และตลาดนอกพื้นที่ เช่น ห้างสรรพสินค้า โลตัส หรือผู้มาเยือนด้านการบริหารจัดการ แตกต่างตามรูปแบบการจัดตั้ง กลุ่มที่ตั้งเพื่อชุมชนประชุมสม่ำเสมอ และเน้นความร่วมมือ ส่วนกลุ่มเฉพาะกิจมักบริหารเฉพาะช่วงโครงการ ด้านคุณค่าและความภูมิใจ เกิดจากการสร้างผลิตภัณฑ์คุณภาพ การเอาชนะอุปสรรค และการเป็นศูนย์เรียนรู้ให้ชุมชน ทำให้สมาชิกมีรายได้และทำงานในพื้นที่ของตนเอง ด้านปัญหาและอุปสรรค ปัญหาที่พบ ได้แก่ ขาดการต่อยอด และกิจกรรมที่ต่อเนื่อง ขาดความสามารถในการพึ่งพาตนเอง ปัญหาด้านตลาดและผู้สืบทอดในรุ่นใหม่ การสนับสนุนจากภาครัฐยังไม่สม่ำเสมอ

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อศึกษาการพัฒนา กลุ่มวิสาหกิจชุมชน ด้วยปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ในพื้นที่เขตอำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่า กลุ่มวิสาหกิจชุมชนส่วนใหญ่พยายามประยุกต์ใช้หลัก “3 ห่วง 2 เงื่อนไข” ได้แก่ ความพอประมาณ ความมีเหตุผลการมีภูมิคุ้มกันพร้อมเงื่อนไขของ “ความรู้” และ “คุณธรรม” ข้อค้นพบสำคัญ 1) กลุ่มที่มีผู้นำเข้าใจหลักปรัชญาอย่างถ่องแท้สามารถดำเนินงานได้อย่างมั่นคงและต่อเนื่อง 2) กลุ่มที่เพิ่งก่อตั้งหรือยังไม่เข้มแข็งมีความเข้าใจคลาดเคลื่อน ทำให้การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาไม่สม่ำเสมอ ปัจจัยที่ขัดขวาง ได้แก่ ขาดความรู้เชิงลึกเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง การสนับสนุนที่ไม่ต่อเนื่อง การขาดการถ่ายทอดองค์ความรู้สู่คนรุ่นใหม่ การศึกษาไม่มีหลักสูตรเกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชนและหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยรวมการดำเนินงานตามหลักปรัชญามุ่งสู่เป้าหมาย “พอมี พอกิน พอใช้” และการสร้างสมดุลในชุมชน แตกต่างจากระบบอุตสาหกรรมที่เน้นผลกำไรสูงสุด

วัตถุประสงค์ที่ 3 เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนา กลุ่มวิสาหกิจชุมชนด้วยแนวคิดของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในพื้นที่อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น จากการสังเกต สัมภาษณ์ และสนทนากลุ่มพบว่าแนวทางการพัฒนาสามารถสรุปเป็น 3 ระยะ ได้แก่ 1) ระยะที่ 1 ระยะก่อตั้ง (ประณม) ประเด็นสำคัญในการเริ่มต้น ได้แก่ (1) คัดเลือกคณะกรรมการที่มีคุณธรรมและความเสียสละ เป็นกำลังหลักขององค์กร (2) การเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอย่างถ่องแท้ ช่วยให้ตั้งเป้าหมายและดำเนินงานได้มั่นคง (3) การใช้ทรัพยากรในชุมชน ลดรายจ่าย เพิ่มคุณค่า และสร้างความภาคภูมิใจ (4) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยอาศัยผู้นำจากองค์กรในชุมชนตามหลัก “บวร” (5) มีที่ปรึกษาและพี่เลี้ยง ช่วยวางระบบ

งานและลดข้อผิดพลาดในการบริหารจัดการ 2) ระยะที่ 2 ระยะเติบโต (มัธยม) เป็นช่วงที่องค์กรต้องพัฒนาอย่างต่อเนื่อง โดยให้ความสำคัญกับการบริหาร 5 ด้าน ได้แก่ (1) การบริหารคน ผู้นำต้องมีคุณธรรมตามพรหมวิหาร 4 มีความรอบรู้ตาม สัปบุริสธรรม 7 เพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาองค์กร (2) การบริหารงาน ยึดหลักเหตุผล พอประมาณ และภูมิคุ้มกัน มีการวางแผน สำนวณ ปฏิบัติ และประเมินผลอย่างต่อเนื่อง (3) การบริหารทุน ใช้อย่างระมัดระวัง ไม่ฟุ่มเฟือย สร้างคุณค่าต่อชุมชนอย่างแท้จริง (4) การบริหารชุมชน มองว่าความสำเร็จของกลุ่มคือความสำเร็จของชุมชน ให้ความร่วมมือในกิจกรรมชุมชนและแก้ปัญหา ร่วมกัน (5) การบริหารตน ยึดหลักธรรมาภิบาล โปร่งใส ตรวจสอบได้ เห็นประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตน

3) ระยะที่ 3 ระยะสู่ความยั่งยืน การพัฒนาสู่ความยั่งยืนประกอบด้วย 4 แนวทางภายในกลุ่ม และ 3 แนวทางจากหน่วยงานภายนอก แนวทางภายในกลุ่ม ดังนี้ 1) การสร้างเครือข่าย แลกเปลี่ยนวัตถุดิบ ผลผลิต และความรู้ เพื่อเพิ่มความเข้มแข็ง 2) การพัฒนาองค์กรให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้อบรมพัฒนา อย่างสม่ำเสมอ และศึกษางานจากกลุ่มที่ประสบความสำเร็จ 3) การบริหารงานด้วยหลักธรรมาภิบาลนำหลักพรหมวิหาร 4 และสัปบุริสธรรม 7 มาใช้ในการบริหารจัดการ 4) การรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมไม่สร้างผลกระทบเชิงลบต่อชุมชนและอนุรักษ์ทรัพยากรท้องถิ่น แนวทางที่ต้องอาศัยองค์กร ภายนอก ดังนี้ 1) การมีหลักสูตรรองรับการพัฒนาส่งเสริมการเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพด้านวิสาหกิจ ชุมชนในระยะยาว 2) ศูนย์แสดงสินค้าและกิจกรรมส่งเสริมเป็นพื้นที่ประชาสัมพันธ์และจำหน่ายสินค้า คุณภาพของชุมชน 3) การบูรณาการความร่วมมือทุกภาคส่วนหน่วยงานภาครัฐ มหาวิทยาลัย สหกรณ์ สถานศึกษา และภาคประชาชนร่วมขับเคลื่อนอย่างเป็นระบบ แนวทางทั้งหมดนี้ช่วยเสริมความมั่นคงให้ วิสาหกิจชุมชน เติบโตอย่างยั่งยืน และสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีแก่ประชาชนในพื้นที่

5. อภิปรายผลการวิจัย

การอภิปรายผลครั้งนี้มุ่งวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อค้นพบจากงานวิจัยทั้งสามวัตถุประสงค์ โดยเชื่อมโยงกับทฤษฎีและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่ออธิบายความหมายเชิงลึกและปัจจัยที่ส่งผลต่อการ พัฒนากลุ่มวิสาหกิจชุมชนในอำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น

ประเด็นที่ 1 การดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่นจาก ผลการวิจัยพบว่า การจัดตั้งวิสาหกิจชุมชนมี 4 รูปแบบ ซึ่งสะท้อนระดับพลังชุมชน ที่แตกต่างกันโดยสิ้น เเชิง กลุ่มที่เกิดจากความต้องการแท้จริงของชุมชน มีทุนสังคมสูง มีความร่วมมือ ความภาคภูมิใจ และความ ผูกพันในชุมชน แต่การบริหารไม่คล่องตัวเพราะยึดฉันทามติเป็นหลัก ในขณะที่กลุ่มกึ่งธุรกิจครอบครัวยังมี ความคล่องตัว แต่ขาดความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมในระดับชุมชน ทำให้เปราะบางเมื่อผู้นำเปลี่ยนหรือเผชิญ ภาวะวิกฤต ผลดังกล่าว สอดคล้องกับงานของอมรรัตน์ สามหาดีไทย (2550) ที่พบว่า สมาชิกพึงพอใจการ ผลิตสินค้าในวิสาหกิจชุมชน แต่ขาดประสบการณ์บริหารและการตลาด นั่นสะท้อนชัดว่า ความเข้มแข็ง

ทางเศรษฐกิจ ไม่ได้ขึ้นกับการผลิตเพียงอย่างเดียว หากขึ้นกับความสามารถในการจัดการองค์กรและตลาดของกลุ่ม ในส่วนของปัจจัยความสำเร็จ งานวิจัยนี้พบว่าภาวะผู้นำและคุณภาพของคณะกรรมการเป็นหัวใจสำคัญ ซึ่งสอดคล้องกับงานของวชิรา ไผ่เจริญมงคล และจิราพร เชียงชนะ (2563) ที่ชี้ว่าความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชนสัมพันธ์กับปัจจัยด้าน ภาวะผู้นำ ความสามารถในการบริหารจัดการองค์กร การพัฒนาผลิตภัณฑ์ การมีส่วนร่วมของสมาชิก ข้อค้นพบนี้สะท้อนว่า วิสาหกิจชุมชนจะเติบโตได้ ต้องมีทุนมนุษย์ ทุนสังคม ทุนการจัดการ ทำงานร่วมกัน ไม่ใช่เพียงทุนทางเศรษฐกิจเท่านั้น

ประเด็นที่ 2 การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน งานวิจัยพบว่ากลุ่มส่วนใหญ่พยายามน้อมนำหลัก 3 ห่วง 2 เงื่อนไข มาใช้ แต่ระดับความลึกซึ้งไม่เท่ากัน ขึ้นกับภาวะผู้นำความเข้าใจหลักคิด ซึ่งเป็นปัจจัยเชิงโครงสร้างสำคัญของการพัฒนาแบบพอเพียง กลุ่มที่มีผู้นำเข้าใจหลักการอย่างถ่องแท้มีความมั่นคงกว่า เพราะระมัดระวังในการขยายงาน มีภูมิคุ้มกัน และยึดคุณธรรมการทำงาน ส่วนกลุ่มที่ยังไม่เข้มแข็งประสบภาวะไม่ต่อเนื่อง เพราะ เข้าใจหลักปรัชญาไม่ครบถ้วน ขาดการสนับสนุนจากหน่วยงานรัฐ ขาดระบบถ่ายทอดองค์ความรู้สู่คนรุ่นใหม่ ผลการวิจัยนี้ สอดคล้องกับหลักการทรงงานในหลวงรัชกาลที่ 9 ที่เน้นการพัฒนาแบบลึกซึ่งเป็นขั้นตอน เริ่มจากระเบิดจากข้างใน คือทำให้กลุ่มเข้มแข็งก่อน แล้วจึงขยายไปยังชุมชน (สำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม, 2561) งานวิจัยนี้ยังสอดคล้องกับเกศสุตา โภคานิตย์ (2562) ซึ่งได้ทำการวิจัยเรื่อง การนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการจัดการวิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์ ในจังหวัดชัยภูมิ ที่พบว่ากลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่ประสบความสำเร็จในการจัดการแบบพอเพียงต้องทำงานด้วยความซื่อสัตย์และจริงใจ ใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า ลดหนี้สิน มีภูมิคุ้มกันผ่านเครือข่ายการเรียนรู้ ไม่ทำเกินกำลังเมื่อเปรียบเทียบกับผลวิจัยของผู้วิจัย สะท้อนว่ากลุ่มที่เข้าใจแก่นแท้ของปรัชญา จะตัดสินใจบนฐานความพอประมาณและเหตุผล ส่งผลให้เกิดความมั่นคงในระยะยาว ซึ่งเป็นสาระสำคัญของเศรษฐกิจพอเพียง

ประเด็นที่ 3 แนวทางการพัฒนากลุ่มวิสาหกิจชุมชนด้วยหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงแนวทางการพัฒนาที่ได้จากการวิจัย คือ ระยะก่อตั้ง ระยะเติบโต และระยะยั่งยืน เป็นแนวทางที่สะท้อนกระบวนการพัฒนาชุมชนแบบองค์รวม จากฐานรากสู่ความมั่นคง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของนิเทศ สนั่นนารี และคณะ (2563, หน้า 387-404) ที่ชี้ว่า การพัฒนาชุมชนต้องอาศัย ความร่วมมือของชุมชน ความร่วมมือขององค์กรภายนอก การแบ่งปันความรู้และนวัตกรรม การบูรณาการทรัพยากรร่วมกัน เพื่อให้เกิดความยั่งยืนในระยะยาว เช่นเดียวกับงานของสมยศ ปัญญา และคณะ (2559, หน้า 74-88) ที่เสนอแนวทางพัฒนาวิสาหกิจชุมชนไว้ 8 ประการ ได้แก่ การพัฒนาผลิตภัณฑ์อย่างต่อเนื่อง การควบคุมคุณภาพ การบริหารโปร่งใส การสร้างเครือข่าย การศึกษาดูงานการประเมินผลและปรับปรุง ซึ่งสอดคล้องกับแนวทาง 3 ระยะของผู้วิจัยอย่างเด่นชัด การวิเคราะห์เชิงสังเคราะห์ ชี้ให้เห็นว่าแนวทางที่ผู้วิจัยเสนอทำหน้าที่เป็นแผนแม่บทการเติบโตของวิสาหกิจชุมชนที่เชื่อมโยงทุนมนุษย์ ทุนสังคม ทุนวัฒนธรรม

ทุนทรัพยากรธรรมชาติเข้ากับหลักความพอประมาณ-เหตุผล-ภูมิคุ้มกัน ทำให้กลุ่มสามารถยืนหยัดได้ในระยะยาวและเป็นต้นแบบชุมชนเข้มแข็ง ภาพรวมการอภิปรายผล เมื่อนำผลวิจัยทั้งสามวัตถุประสงค์มาบูรณาการร่วมกัน พบว่า การจัดตั้งและบริหารจัดการคือรากฐาน ของความสำเร็จ การเข้าใจเศรษฐกิจพอเพียงคือแกนกลางของความมั่นคง แนวทาง 3 ระยะคือทิศทางการพัฒนาอย่างยั่งยืน งานวิจัยนี้จึงชี้ให้เห็นว่าวิสาหกิจชุมชนจะยั่งยืนได้ ต้องมีทั้งระบบการบริหารที่ดี และระบบความคิดตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงที่ถูกต้อง ซึ่งเป็นความเข้าใจใหม่ที่เกิดจากการวิเคราะห์ของผู้วิจัย และเป็นองค์ความรู้ที่ต่อยอดงานวิจัยเดิมในพื้นที่อีสานอย่างมีนัยสำคัญ

6. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 จัดทำยุทธศาสตร์การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนแบบบูรณาการ ทั้งระยะสั้น ระยะกลาง และระยะยาว เพื่อสร้างทิศทางการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ไม่เปลี่ยนแปลงตามโครงการของรัฐที่มาเป็นช่วงๆ

1.2 บูรณาการทุกองค์กรในพื้นที่ เช่น สำนักงานเกษตรอำเภอ พัฒนาชุมชน สหกรณ์มหาวิทยาลัย และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อสนับสนุนตั้งแต่การผลิต การบริหารจัดการ การตลาด ไปจนถึงการพัฒนานวัตกรรมชุมชน

1.3 กำหนดนโยบายส่งเสริมการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาขับเคลื่อนเศรษฐกิจชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม ทั้งด้านการเรียนรู้ การฝึกอบรม และการนำไปใช้จริง เพื่อเสริมให้เกิดความเข้าใจเข้าถึง และพึ่งตนเองได้

1.4 สนับสนุนงบประมาณและโครงสร้างพื้นฐาน สำหรับการสร้างเครือข่าย การจัดตั้งศูนย์แสดงสินค้า และการตลาดชุมชน เพื่อเพิ่มศักยภาพการแข่งขันของวิสาหกิจชุมชนในระดับภูมิภาค

2. ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ

2.1 ระดับต้น (Beginner Level) มุ่งให้ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับ การจัดตั้งกลุ่ม บทบาทคณะกรรมการ หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเบื้องต้น การบริหารงานและการใช้ทรัพยากรในชุมชน

2.2 ระดับกลาง (Intermediate Level) สำหรับกลุ่มที่ดำเนินการมาแล้ว ต้องเสริมทักษะการวางแผนและติดตามประเมินผล การบริหารจัดการเงินทุน การบริหารงานบุคคล การแก้ปัญหาเชิงระบบ การพัฒนาผลิตภัณฑ์และมาตรฐานสินค้า

2.3 ระดับสูง (Advanced Level) สำหรับกลุ่มที่มีความพร้อมสูงและมีศักยภาพเป็นต้นแบบ ควรเน้นการพัฒนาองค์กรแห่ง การเรียนรู้การเสริมภาวะผู้นำ การสร้างเครือข่ายความร่วมมือการพัฒนาตลาดระดับอำเภอ-จังหวัด การใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรม

3. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

3.1 การสร้างความเข้าใจหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนศึกษากระบวนการถ่ายทอดความรู้ วิธีสร้างความตระหนัก และปัจจัยที่ทำให้เกิดความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง

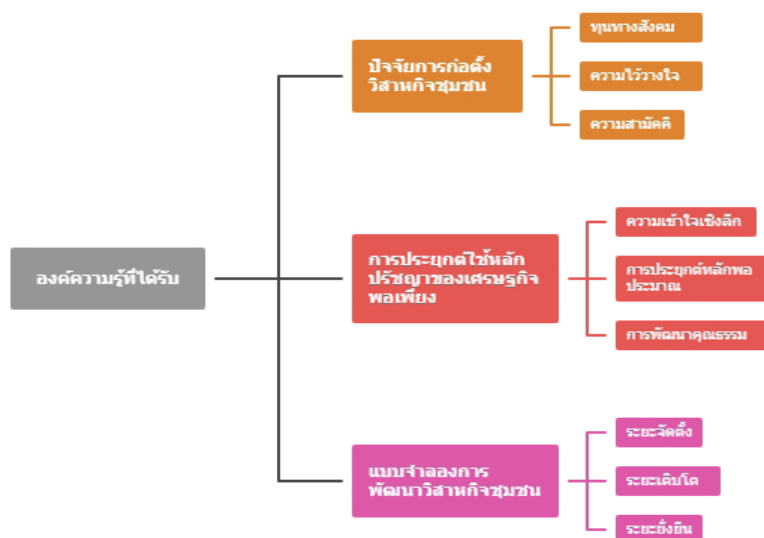
3.2 ระบบการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนแบบพอเพียงศึกษารูปแบบการจัดการที่เหมาะสมกับบริบทแต่ละพื้นที่ การบริหารคน งาน ทุน และเครือข่าย โดยยึดหลักพอประมาณ-เหตุผล-ภูมิคุ้มกัน

3.3 พัฒนาและประเมินรูปแบบเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนศึกษาวิธีสร้างเครือข่าย การใช้ประโยชน์ร่วมกัน ทั้งวัตถุดิบ องค์ความรู้ ตลาด และนวัตกรรม

3.4 การจัดการศูนย์ข้อมูล (Data Center) ของวิสาหกิจชุมชน เพื่อสนับสนุนด้านการผลิต การตลาด การเชื่อมโยงผู้บริโภค การติดตามมาตรฐานสินค้า ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของวิสาหกิจชุมชนยุคใหม่

7. องค์ความรู้ที่ได้รับ

งานวิจัยเรื่อง การพัฒนากลุ่มวิสาหกิจชุมชนด้วยหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น ได้ก่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ที่สำคัญ 3 ประเด็น ดังนี้ 1) ความเข้าใจเชิงลึกเกี่ยวกับปัจจัยการก่อตั้งวิสาหกิจชุมชนที่ประสบความสำเร็จงานวิจัยชี้ให้เห็นว่าความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชนไม่ได้ขึ้นอยู่กับรูปแบบการจัดตั้งหรือทรัพยากรที่มีเท่านั้น แต่ขึ้นอยู่กับทุนทางสังคม ได้แก่ ความไว้วางใจ ความสามัคคี การมีส่วนร่วม และภาวะผู้นำของคณะกรรมการกลุ่ม ซึ่งเป็นตัวกำหนดความเข้มแข็งและความต่อเนื่องของการดำเนินงานอย่างแท้จริง 2) ความเข้าใจใหม่เกี่ยวกับการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในบริบทของวิสาหกิจชุมชนผลการวิจัยชี้ว่า การนำหลักพอเพียงไปใช้ให้เกิดผลจริงจำเป็นต้องเริ่มจากความเข้าใจเชิงลึกก่อนปฏิบัติ หากขาดความเข้าใจอย่างถ่องแท้ การดำเนินงานจะเกิดเพียงบนพื้นฐานกิจกรรม ไม่สามารถสร้างภูมิคุ้มกันหรือความมั่นคงให้กลุ่มได้ องค์ความรู้สำคัญคือ การประยุกต์หลักพอประมาณ เหตุผล และภูมิคุ้มกัน ต้องทำควบคู่กับการพัฒนาคุณธรรมและความรู้ของผู้นำและสมาชิก 3) แบบจำลองการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน 3 ระยะที่ช่วยเสริมความยั่งยืนในระยะยาวงานวิจัยได้พัฒนาแบบจำลองใหม่ 3 ระยะ ได้แก่ (1) ระยะจัดตั้ง เน้นการสร้างฐานคิด-ฐานคน เช่น คณะกรรมการที่มีคุณธรรมและการใช้ทรัพยากรในชุมชน (2) ระยะเติบโต เน้นการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ และการสร้างเครือข่าย (3) ระยะยั่งยืน เน้นการเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน การใช้ธรรมาภิบาล และความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม แบบจำลองนี้เป็นองค์ความรู้ใหม่ที่สามารถประยุกต์ใช้เป็นแนวทางพัฒนาวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่อื่นได้อย่างเป็นรูปธรรม ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับ

เอกสารอ้างอิง

- เกศสุตา โภคานิตย์. (2562). การนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการจัดการวิสาหกิจชุมชน เกษตรอินทรีย์ ในจังหวัดชัยภูมิ. วารสารวิชาการและวิจัย มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ, 9(1), 50-56
- นิเทศ สนั่นนารี, พระมหาวิระศักดิ์ อภินนทเวที, เรียงดาว ทะชาลี, ชยันต์ บุญพิโย, จรัส ลีกา และมาริสา ไสวงาม. (2563). การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการพัฒนาชุมชนของวัดและชุมชนในจังหวัดขอนแก่น. วารสารสันติศึกษาปริทัศน์ มจร, 8(2), 387-404. <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/journal-peace/article/view/239987/164457>
- พระพรหมบัณฑิต. (2560). พระพุทธศาสนากับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง [ปาฐกถา]. ใน พิธีเปิดโครงการพัฒนาสมรรถนะพระสอนศีลธรรมตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง. พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาเถรสมาคม, สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ. (2563). หลักสูตรคำสอนในพระพุทธศาสนากับหลักสูตรด้านทุจริตศึกษา (Anti-Corruption Education).
- วชิรา ไผ่เจริญมงคล และจิราพร เชียงชนะนา. (2563). ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชนดีเด่น (รายงานการวิจัย). กรุงเทพฯ: กองส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน, กรมส่งเสริมการเกษตร.

- สมยศ ปัญญามาก, พิงพร ศรีแก้ว และจิราภรณ์ คล้อยปาน. (2559). วิสาห์กิจชุมชนกับการพัฒนาที่ยั่งยืน. *วารสารบัณฑิตแสงโคมคำ*, 1(1), 74-88. <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/jsbs/article/view/242462/164525>
- สำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม. (2561). 43 ปี ส.ป.ก. สานต่อศาสตร์พระราชา สู่การพัฒนาที่ยั่งยืน. *เสน่ห์ จามริก*. (2549). *เศรษฐกิจพอเพียงในกระแสโลกาภิวัตน์*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ.
- อมรรัตน์ สามหาตไทย. (2550). *ความพึงพอใจต่อการดำเนินงานวิสาห์กิจชุมชนของสมาชิกวิสาห์กิจชุมชนในอำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น*. (วิทยานิพนธ์เกษตรศาสตรมหาบัณฑิต). นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.